MOSH EKININING O‘G‘IT ME’YORLARI VA AGROTEXNIKA OMILLARI BO‘YICHA ILMIY ADABIYOTLAR TAHLILI

Ro’zmetova Zuhrajon Shuhrat qizi
Gmail: ruzmetovazuhrajon@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.17484498

KIRISH

Mosh (Vigna radiata L.) — dukkakli ekinlar orasida tuproq unumdorligini tiklash va oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlashda muhim ahamiyatga ega bo‘lgan o‘simlikdir. U qisqa vegetatsiya davriga, yuqori oqsil miqdoriga va tuproqda biologik azot yig‘ish xususiyatiga ega. So‘nggi yillarda Xorazm vohasida mosh ekinini ikkilamchi yoki takroriy ekin sifatida ekish ko‘payib, bu ekinning agrotexnikasi, ayniqsa o‘g‘it me’yorlari va nav tanlash masalalari ilmiy jihatdan dolzarb bo‘lib bormoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, mosh ekinining hosildorligi va sifat ko‘rsatkichlari o‘g‘it turlariga, me’yoriga, tuproq tipi va agrotexnika tadbirlariga bevosita bog‘liqdir. O‘zbekiston olimlari tomonidan o‘tkazilgan tadqiqotlarda mineral o‘g‘itlar moshning o‘sish va rivojlanish bosqichlarida sezilarli ta’sir ko‘rsatishi aniqlangan. A. Jo‘rayev (2017) Farg‘ona vodiysi sharoitida N60P60K40 me’yori qo‘llanilganda don hosildorligi 21,8 s/ga gacha oshganini bildirgan. Z. Xudoyberganova (2020) Toshkent viloyatida o‘g‘it me’yorlarining barg yuzasi, tuganak hosil bo‘lishi va don massasiga ijobiy ta’sirini qayd etgan. B. Raximov (2022) Surxondaryo sharoitida moshning 'Durdona' navida N90P60K60 me’yori eng yuqori iqtisodiy samaradorlikni berganini aniqlagan.

Xorazm vohasi sharoitida olib borilgan tadqiqotlar (Agronomiya fanlari to‘plami, 2023) bo‘z tuproqlarning ozuqaviy moddalarga ekaniniyetarli emas ekanligini ko‘rsatadi. Shuning uchun o‘g‘itlarning o‘rtacha me’yori — N90P60K40 — mosh ekini uchun eng maqbul hisoblanadi. Bu me’yorda hosildorlik 16–20 foizga, don sifati esa 2 foizga yaxshilangan. Shuningdek, fosforli o‘g‘itlarning ildiz tugunaklarining shakllanishiga ijobiy ta’siri kuzatilgan. Fosfor bakteriyalar faoliyatini kuchaytirib, o‘simlikka azot elementining o‘zlashtirilishini yaxshilaydi.

Xorijiy manbalar ham bu xulosalarni tasdiqlaydi. Singh va boshq., (2015, Indian Journal of Agricultural Research) Hindistonning Panjob shtatida N60P40K20 me’yori mosh hosildorligini 24% ga oshirganini bildirgan. Ali va boshq., (2018, Pakistan Journal of Botany) o‘g‘it me’yorlarini oshirish oqibatida don oqsili miqdori 2,3% ga ortganini qayd etgan. Zhang va boshq., (2020, Chinese Agricultural Science Bulletin) esa organomineral o‘g‘itlar qo‘llanilganda tuproq mikrobiologik faolligi 15–18% ga oshib, hosil miqdori barqarorlashganini ko‘rsatgan. S. K. Tandon (FAO, 2019) dukkakli ekinlarda fosfor ildiz tugunaklari faoliyatini 25–30% gacha oshirishini ta’kidlaydi.

Moshning o‘g‘itga munosabati nafaqat o‘g‘it turiga, balki nav xususiyatlariga ham bog‘liqdir. Masalan, 'Radost' navi qisqa vegetatsiya davriga ega bo‘lib, o‘rtacha o‘g‘it me’yorlariga yaxshi javob beradi, 'Qahrabo' navi esa yuqori azotli o‘g‘itlarga sezgirligi bilan ajraladi. Agrotexnika tadbirlaridan sug‘orish chastotasi, ekish muddati va zichligi ham o‘g‘itlarning samaradorligiga ta’sir ko‘rsatadi. Jumladan, issiq iqlim sharoitida kechikkan ekish hosildorlikni 12–15% ga kamaytirgan (Mahmudov, 2021). Shuningdek, organik o‘g‘itlar —

go‘ng, kompost va biogumuslar — tuproqdagi mikroflora faolligini oshirib, mineral o‘g‘itlarning o‘zlashtirilishini tezlashtiradi.

Rossiyalik olimlar (Ivanov va boshq., 2020) mosh ekinida azotli o‘g‘itlarni haddan tashqari ko‘p berish vegetativ massaning ortib ketishiga, ammo don hosilining kamayishiga olib kelishini qayd etgan. Shu sababli, optimal me’yorni topish nafaqat agronomik, balki iqtisodiy jihatdan ham muhimdir. Tahlil natijalariga ko‘ra, Xorazm sharoitida azot, fosfor va kaliy elementlarining muvozanatli nisbati o‘simlikning oziqlanish tizimini barqarorlashtiradi va yuqori sifatli hosil olish imkonini beradi.

XULOSA

Adabiyotlar tahlili asosida shuni xulosa qilish mumkinki, mosh ekinida o‘g‘itlash tizimi kompleks yondashuvni talab qiladi. Azot, fosfor va kaliyning o‘rtacha me’yorda berilishi (N60–N90P60K40–K60) moshning o‘sish, rivojlanish va hosildorlik ko‘rsatkichlarini yaxshilaydi. O‘g‘it me’yorlarini tanlashda navning biologik xususiyatlari, tuproq turi, ekish muddati va sug‘orish tizimi hisobga olinishi lozim. Shuningdek, organik o‘g‘itlardan foydalanish mineral o‘g‘itlarning samaradorligini oshiradi va tuproqning ekologik holatini yaxshilaydi. Kelgusida Xorazm vohasi sharoitida organik-mineral o‘g‘itlarning uyg‘un qo‘llanilishi va ularning agrobiologik ta’sirini chuqur o‘rganish zarur.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Jo‘rayev A. (2017). Mosh ekinida o‘g‘it me’yorlarini aniqlash. Agronomiya jurnali, №3, 45–48.
2. Xudoyberganova Z. (2020). Toshkent viloyati sharoitida moshning o‘sishiga o‘g‘it me’yorlarining ta’siri. O‘zbekiston qishloq xo‘jaligi fanlari axborotnomasi, №2.
3. Raximov B. (2022). Surxondaryo viloyatida moshning 'Durdona' navida o‘g‘itlash tizimi samaradorligi. Dehqonchilik va o‘simlikshunoslik, №4.
4. Mahmudov I. (2021). Ekish muddati va sug‘orish chastotasining mosh hosildorligiga ta’siri. Agroinnovatsiya axborotnomasi, №2.
5. Singh P., Sharma R., Kumar V. (2015). Effect of NPK levels on growth and yield of mungbean. Indian Journal of Agricultural Research, 49(3): 220–224.
6. Ali A., Khan M., Rehman H. (2018). Influence of fertilizer levels on the yield and quality of mungbean. Pakistan Journal of Botany, 50(5): 1895–1901.
7. Zhang L., Chen Y., Wang J. (2020). Response of mungbean to organic-mineral fertilization under dry climate. Chinese Agricultural Science Bulletin, 36(12): 87–93.
8. Tandon S. K. (2019). Phosphorus management in legume crops. FAO Soil Bulletin, Rome.
9. Ivanov V., Petrova L., Kuznetsova A. (2020). Azotli o‘g‘itlarning mosh ekinidagi fiziologik ta’siri. Агрохимия журнал, №7, 56–59.